

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ

Медведенко С. В., Ситько О. М.

Міграційні процеси, спричинені зовнішньою збройною агресією, та міжнародна підтримка українського народу у визвольній боротьбі спричинили потребу в підвищенні рівня знань і навичок міжкультурної комунікації. Різноманітність і полікультурність сучасного суспільства та європейська інтеграція формують нові вимоги до соціальних і моральних якостей юристів, що потребує невідкладних інноваційних змін у вищій юридичній освіті.

Проблема ефективної комунікації з представниками інших держав є особливо актуальною в юридичній сфері, оскільки передбачає особливу мовну практику, необхідність використання точних словесних формулювань правових понять, категорій права, що пов'язано з підготовкою та оформленням великої кількості юридичних документів. Визначається, що право формується в певному етнокультурному середовищі, використовуючи його вербальні сигнальні позначення, типові для того чи іншого національного сегмента світової правової дійсності. Тому сигнали права однієї правової системи іноді не зрозумілі для суб'єктів права іншої системи. При перекладі з іншої мови такі правові сигнали слід адаптувати до національного мовного середовища. Тому майбутній юрист повинен розуміти, що для досягнення взаємодії в правовій сфері необхідно враховувати етнопсихологічні особливості націй, які вступають у спілкування, та правові особливості тих держав (суспільств), для яких складаються правові документи, тому що процес мовної комунікації «обтяжений» соціальною, психологічною, етнічною та іншими складовими.

Аналізується досвід науково-педагогічних працівників Одеського державного університету внутрішніх справ у використанні в комунікативному спілкуванні лінгвокраїнознавчих засобів, який доводить, що лише знання лінгвокраїнознавчого матеріалу дозволяє юристу грамотно формулювати висловлювання в процесі міжкультурної комунікації. Доводиться, що спілкування у сфері юриспруденції - це насамперед толерантне спілкування, яке потребує розвитку міжкультурної комунікативної компетентності, без якої неможливий діалог у мультикультурному суспільстві.

Ключові слова: міжкультурна комунікація, міжкультурна комунікативна компетентність, вища юридична освіта, правова комунікація.

Medvedenko S. V., Sytko O. M. Problems of forming intercultural communicative competence of future lawyers

Migration processes caused by external armed aggression and international support for the Ukrainian people in the liberation struggle have led to the need to improve the level of knowledge and skills of intercultural communication. The diversity and multiculturalism of modern society and European integration create new requirements for the social and moral qualities of lawyers, which requires urgent innovative changes in higher legal education.

The problem of effective communication with representatives of other states is particularly relevant in the legal sphere, since it involves a special language practice, the need to use precise verbal formulations of legal concepts and categories of law, which is associated with the preparation and execution of a large number of legal documents. It is determined that law is formed in a certain ethno-cultural environment, using its verbal signals typical for a particular national segment of the world legal reality. Therefore, the signals of law of one legal system are sometimes not clear to the subjects of law of another system. Translating from another language, such legal signals should be adapted to the national language environment. Therefore, a future lawyer should understand that in order to achieve interaction in the legal sphere, it is necessary to take into account the ethno-psychological characteristics of the nations that enter into communication and the legal characteristics of those states (societies) for which legal documents are drawn up, since the process of language communication is "burdened" with social, psychological, ethnic and other components.

The article analyses the experience of academic staff of Odesa State University of Internal Affairs in using linguistic and country studies tools in communicative communication, which proves that only knowledge of linguistic and country studies material allows a lawyer to correctly formulate statements in the process of intercultural communication. It is proved that communication in the field of jurisprudence is, first of all, tolerant communication, which requires the development of intercultural communication competence, without which dialogue in a multicultural society is impossible.

Key words: intercultural communication, intercultural communicative competence, higher legal education, legal communication.

Війна проти України ускладнила навчальний процес у закладах вищої освіти, проте науково-педагогічний склад докладає всіх зусиль, аби вирішити проблеми, що виникають, а також створює умови задля організації освітнього простору для всіх здобувачів освіти, де це можливо, намагаючись в умовах воєнних дій гарантувати однаково якісну і доступну освіту для кожного. Відповідно вища освіта в Україні потребує ще більшого оновлення в умовах міграційних процесів, спричинених зовнішньою збройною агресією.

Світова підтримка українського народу на даному етапі є безпрецедентною. Уся цивілізована світова спільнота демонструє Україні свою міжнародну солідарність, що у свою чергу вимагає від кожної людини знань і навичок міжкультурної комунікації. Вплив і взаємодія різних мов, культур, етнічних груп і соціально-економічних статусів, представлених у сучасному освітньому процесі на різних його ланках, є закономірним відображенням змін у демографії українського суспільства загалом. Різноманітність і полікультурність стає реальністю як в аудиторії, так і за її межами, і навчання міжкультурній комунікації передбачає розвиток необхідних для цього компетенцій фахівця.

Водночас військова агресія російської федерації проти нашої держави вкотре підкреслила правильність у виборі зовнішньополітичних пріоритетів України, де євроінтеграція посідає особливе місце, необхідність і важливість становлення активного, відповідального і свідомого громадянина, із чітко визначеною громадянською позицією, а також готовністю до виконання своїх конституційних обов'язків. Для України європейська інтеграція - це шлях модернізації не тільки політичної, економічної, правової системи, але й формування нової системи вищої освіти. Підвищення ролі комунікації в сучасному інформаційному суспільстві, зокрема такої її специфічної форми, як міжкультурна комунікація, а також зростання вимог до соціальних і моральних якостей юристів потребують невідкладних інноваційних змін у вищій освіті, невід'ємним складником якої має стати підготовка до продуктивного професійного спілкування в процесі міжкультурної комунікації. У період активного міжнародного співробітництва України, пов'язаного з процесами євроінтеграції, підвищилася потреба у висококомпетентних кадрах, здатних відповідати тим запитам, які висуваються сучасним суспільством, що вимагає модернізації гуманітарної освіти, зокрема юридичної. У зв'язку із цим ми не можемо не зупинитися на понятті та сутності

міжкультурної комунікації, а також міжкультурної комунікації у сфері юриспруденції.

У теперішній час однією із цілей юридичної освіти у закладах вищої освіти є підготовка кваліфікованого фахівця відповідного профілю, конкурентоспроможного, знаючого, толерантного, здатного до результативної діяльності на рівні міжнародних стандартів. Готовність до міжкультурної комунікації передбачено і Законом України від 11.07.2014 № 1556-VII «Про вищу освіту»: міжнародна інтеграція у європейській простір вищої освіти, за умови збереження і розвитку досягнень та прогресивних традицій національної вищої школи є одним зі стратегічних завдань.

Проблеми, що виникають при здійсненні міжкультурної комунікації, тривалий час досліджують вітчизняні та зарубіжні вчені. Серед українських науковців розробленням предметного поля теорії міжкультурної комунікації займаються Ф. Бацевич [2], П. Донець [3], Н. Никифоренко [6; 7], Б. Слющинський [9-11].

Європейські філософські традиції, основоположні підходи до вивчення комунікації в праві впливають на національну правову систему. Розвиток демократії, свободи слова, права на приватне життя, мирне співіснування в контексті глобалізації та мультикультуралізму надає динаміки національним правовим системам в процесі такого взаємовпливу [8].

Зважаючи на викладене вище, сьогодні більше, ніж будь-коли раніше, увиразнилася потреба підготувати майбутніх правознавців, які здатні розуміти різні погляди, усвідомлювати відмінності та адекватно ставитися до них, а також практикувати міжкультурну комунікацію, щоб стати інформованими свідомими громадянами і, таким чином, демократизувати українське суспільство.

Стандарт вітчизняної юридичної освіти включає загальні (зокрема, володіння державною і однією з офіційних мов Ради Європи; навички збору і аналізу інформації; здатність приймати неупереджені і вмотивовані рішення, а також визначати інтереси і мотиви поведінки інших осіб; уміння примиряти сторони з протилежними інтересами та ін.) і спеціальні компетентності (знання структури та стандартів юридичної професії та її ролі в суспільстві; знання міжнародних стандартів прав людини, основ міжнародного публічного права, права Ради Європи і права Європейського Союзу; навички складання проєктів юридичних документів тощо), якими повинні оволодіти студенти.

Тобто постає необхідність широкого підходу до формування професійної компетентності студентів

юридичних факультетів, зважаючи на вимоги до фахівця правоохоронної сфери. Ідеться також про підвищення якості юридичної освіти, використання засобів формування комунікативної компетентності курсанта - майбутнього правоохоронця та студента - майбутнього юриста, здатних до інтеграції у світовий професійний простір [4; 12].

Комунікація - складне та багатогранне явище, що є необхідною умовою та фундаментальною основою існування людського суспільства. Цим пояснюється пильна увага, яку приділяють проблемам комунікації соціально-гуманітарні науки. Зокрема в словнику термінів міжкультурної комунікації поняття «комунікація» має декілька визначень: 1) смисловий та ідеально-змістовий аспекти соціальної взаємодії, спілкування; 2) складова спілкування поряд із перцепцією та інтеракцією; 3) складний, символічний, особистісний, трансакційний, часто неусвідомлюваний процес обміну знаками, під час якого транслюється певна інформація зовнішнього або внутрішнього характеру, а також демонструються статусні ролі, в яких перебувають учасники спілкування стосовно один одного [2, с. 81-82].

Проблема ефективної комунікації є особливо актуальною в юридичній сфері. Ідеї права та справедливості, і навіть міри дозволеного виражаються в юридичній практиці не інакше, як у словесних формах. Науковці вважають, що досягнення взаємодії можливе лише тоді, коли не виникає «смислових недомовленостей», двозначності. Саме правильне мовлення та грамотно оформлений текст юридичного документа стає головним інструментом діяльності юриста.

Особливо це актуально, коли суб'єкти правової сфери вступають у мовну комунікацію з представниками інших держав. Тут професія юриста передбачає особливу мовну практику, необхідність використання точних словесних формулювань правових понять, категорій права, що пов'язано з підготовкою та оформленням великої кількості юридичних документів, із передачею та отриманням інформації в усній і письмовій формах. Навчання міжкультурній взаємодії майбутніх правознавців є однією з актуальних проблем вищої юридичної освіти і дозволяє осмислити процес підготовки фахівців із точки зору толерантної комунікативної особистості, здатної працювати на рівні світових стандартів.

Історія становлення міжкультурної комунікації як навчальної дисципліни переконливо свідчить, що вона спочатку формувалася з урахуванням інтеграції різних гуманітарних наук та їх методів.

Основоположниками міжкультурної комунікації були представники різних наукових галузей: лінгвістики, антропології, психології, соціології, етнології, фольклористики тощо. У процесі їхньої спільної роботи теорії та методи цих галузей знань поєднувалися, надаючи міжкультурній комунікації інтегративного характеру, який став у ній основним і залишається таким до сьогодні.

Як же визначають поняття «міжкультурна комунікація» представники різних галузей наукового знання?

Філософами міжкультурна комунікація представляється як атрибут соціокультурної життєдіяльності суспільства, у соціальному просторі якого відбувається взаємодія та взаємозв'язок між підсистемами культури (усередині окремої культури), між різними культурами в просторовому та часовому вимірах, а також між суб'єктами - носіями культури на рівні окремої культури або на рівні міжкультурного спілкування. Звертається увага на існування цього поняття в широкому і вузькому розуміннях. У широкому розумінні «комунікація має місце завжди, коли певній поведінці або її результату приписується певне значення і вони сприймаються як знаки або символи», тоді як у вузькому - це «спілкування за допомогою мовних та/або паралінгвістичних і невербальних засобів з метою передачі інформації» [2, с. 82].

Соціологія визначає міжкультурну комунікацію як сукупність різноманітних форм відносин і спілкування між індивідами та групами, що належать до різних культур, розглядаючи це поняття як особливу форму спілкування представників двох чи більше різних культур або культурних співтовариств у ході обміном інформацією та культурними цінностями [11]. Підкреслюється, що це поняття включає в себе комунікацію між культурами, расами, етнічними групами, релігіями і субкультурами всередині великих культур.

Педагоги наголошують, що смисловим центром поняття «міжкультурна комунікація» є ідея взаємодії різномовних і різнокультурних комунікантів через налагодження їх взаємозв'язку і пошук взаєморозуміння [5, с. 22]. Ця взаємодія спрямована на адекватне порозуміння двох учасників комунікативного акта, що належать до різних національних культур.

У теорії культури поняття «міжкультурна комунікація» використовується для позначення процесу комунікації між членами різних культурних спільнот [13, с. 16-17]. Термін включає також групову взаємодію таких факторів, як вірування, цінності, норми та сценарії їх взаємодії, визнача-

ючи процеси взаємодії різних культур та етносів в умовах полікультурного світу.

Правознавці наголошують, що правова комунікація є засадничим принципом правової організації соціальних суб'єктів, що відбувається завдяки використанню певних знаків і знакових конструкцій, а правова поведінка виступає інструментальною предметною діяльністю, що опосередковується певними правилами. Право формується в певному етнокультурному середовищі, використовуючи його вербальні сигнальні позначення, типові для того чи іншого національного сегмента світової правової дійсності. Тому сигнали права однієї правової системи іноді не зрозумілі для суб'єктів права іншої системи. При перенесенні (або просто при перекладі з іншої мови) такі правові сигнали адаптують до національного мовного середовища, використовуючи еквіваленти, відповідники, паралелі, кореляти, які здатні хоча б наблизити їх до зрозумілих за значенням вербальних одиниць [1, с. 27].

Ознайомившись з різними підходами до визначення поняття «міжкультурна комунікація», ми вважаємо, що під міжкультурною комунікацією можна розуміти таке спілкування, яке реалізується в умовах культурно обумовлених відмінностей його учасників, які застосовують спеціальні мовні версії, відмінні від тих, якими вони користуються при спілкуванні всередині однієї і тієї ж культури.

У міру того, як розширюються міжкультурні контакти, постає гостра потреба в розгляді питань міжкультурної комунікації, зокрема у сфері права.

Міжкультурна комунікація у сфері юриспруденції пов'язана з етнопсихологічними особливостями учасників даного спілкування та нормативно-правового простору країн, у яких відбувається ця взаємодія.

Нині склалася потреба в етнолінгвокультурологічному підході до навчання студентів, зокрема, у правовій сфері. На нашу думку, це зумовлено такими причинами: поглиблення світових господарських зв'язків; розвитком транснаціональних та мультинаціональних компаній; розширенням міжнародного співробітництва у сфері забезпечення прав особи; тенденціями до документообігу, відмінностями між умовами розвитку законодавства, що історично склалася в різних державах.

Майбутній юрист повинен розуміти, що для досягнення взаємодії в правовій сфері необхідно враховувати етнопсихологічні особливості націй, які вступають у спілкування, та правові особливості тих держав (суспільств), для яких складаються правові документи, тому що процес мовної комунікації «обтяжений» соціальною, психологіч-

ною, етнічною та іншими складовими. Соціальний, психологічний, етнічний аспекти є важливими компонентами процесу комунікації.

Вступаючи в мовну комунікацію, юрист повинен враховувати, що правові інститути, які регламентують забезпечення прав і свобод особистості, мають певну специфіку.

Відмінності в мовній поведінці та менталітеті певних культур можуть спричинити виникнення семантичних бар'єрів у процесі комунікації (сигнали права однієї правової системи іноді не зрозумілі для суб'єктів права іншої системи). Явні та приховані протиріччя, неприйняття тих чи інших моделей політико-економічного, історико-правового та соціокультурного характеру, які відрізняються від звичної моделі, неминуче проявляються між партнерами по переговорному процесу, якщо вони не готові до міжкультурної комунікації.

Ми вважаємо, що для практики комунікації, також і для практики мовної комунікації у сфері юриспруденції, велике значення має поняття лінгвокраїнознавчої грамотності особистості, здатної враховувати особливості етнічної самосвідомості представників різних держав. Лінгвокраїнознавча грамотність має стати складовою професійного досвіду мовної комунікації у сфері права. Кафедрою мовної підготовки факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Одеського державного університету внутрішніх справ проводяться заняття з дисципліни «Іноземна мова професійного спрямування» у формі семінарів, практичних занять і лекцій, поєднуючи основні елементи (надання та розширення знань, необхідних для роботи в мультикультурному середовищі) з елементами розвитку обізнаності, практичних навичок і ставлення. Проте в сучасному освітньому процесі активне застосування знаходять Інтернет-технології для пошуку інформації та міжнародної комунікації. Сучасний рівень розвитку Інтернет-технологій та мультимедіа відкриває широкі обрії для спілкування з носіями мови, обміну інформацією, перегляду фільмів та передач іноземною мовою. Тому кафедрою започатковано роботу розмовного клубу «Speaking Club», де здобувачі вищої освіти можуть напряму поспілкуватися з носіями англійської мови (*native speakers*). Під час такого спілкування виявляються особливості етнопсихологічної свідомості, які визначають специфічні особливості спілкування у правовій сфері, що, у свою чергу, викликає необхідність культурологічного підходу до зіставлення мовних засобів вираження юридичних понять. Особливий ефект досягається під

час використання в комунікативному спілкуванні лінгвокраїнознавчих засобів для досягнення порозуміння. Такий позитивний досвід доводить, що лише знання лінгвокраїнознавчого матеріалу (у широкому розумінні цього слова) дозволяє юристу грамотно формулювати висловлювання (усні і письмові) у процесі міжкультурної комунікації.

Набуваючи міжкультурні компетенції, здобувачі освіти розширюють свій особистий потенціал, збільшують можливості, усувають стереотипне мислення, запобігають маргіналізації і водночас власній «винятковості», формується потреба захисту права на самовизначення, відчуття відповідальності за підтримання миру. Міжкультурна комунікація усуває упередження, передбачає допитливість, толерантність і готовність до спілкування.

Під час роботи розмовного клубу здобувачам освіти доводиться долати багато комунікативних бар'єрів, застосовуючи можливості вербальної і невербальної комунікації, психокультурні бар'єри, пов'язані з когнітивною й емоційною невпевненістю. Тому зростає роль викладача як міжкультурного посередника. Ідеться не лише про передачу знань про мову, культуру та правову систему, а й про те, щоб викладач інформував студентів про те, від чого залежить сприйняття іншої людини та як контакти з іншими культурами дозволяють їм дізнатися більше про інших, а отже і про себе. Тому значну увагу керівництво Одеського державного університету внутрішніх справ приділяє підвищенню кваліфікації науково-педагогічного складу у сфері міжкультурних компетенцій, оскільки викладачі повинні бути готові діяти як міжкультурні посередники, формуючи зацікавленість до пізнання іншого і нового з одночасною здатністю розуміти власну культуру та ідентичність, дистанціюватися від стереотипів, розпізнавати культурні символи.

Постійно підвищуючи кваліфікацію в європейських університетах, у закордонних організаціях з юридичної освіти, беручи участь у проєктах, які реалізуються у співпраці з європейськими установами та неурядовими організаціями, викладачі також готуються і до роботи міжкультурними посередниками.

Говорячи про професійну міжкультурну взаємодію не можна не сказати і про толерантність спілкування, особливо про етнічну толерантність. Важливо зауважити, що етнічна інформація здатна глибоко впливати на свідомість людини, здатна порушити в багатонаціональному світі тендітну рівновагу і здатна зруйнувати будь-які домовленості.

Спілкування у сфері юриспруденції (як усне, так і письмове) - це толерантне спілкування, яке будується на певних правилах використання лінгвістичних та правових засобів, що дозволяють досягти взаємодії, порозуміння. Толерантна мовленнєва комунікація - це унікальний засіб, що дозволяє за допомогою насамперед лінгвістичних засобів продемонструвати інтерес до культури іншої людини, дружелюбність та розуміння у взаємному сприйнятті людей, у тому числі й сприйнятті різних етносів [6, с. 40-41].

Толерантність є найважливішим принципом комунікативних відносин у професійній сфері правоохоронців. І одним із шляхів розвитку комунікативної толерантності студентів юридичних факультетів є робота зі створення та збереження необхідного соціально-психологічного клімату в студентських колективах, що сприятиме оптимізації процесу професійного спілкування надалі, усунення психологічних бар'єрів спілкування як із колегами, так і з іншими суб'єктами правових відносин.

Навчання міжкультурної комунікації має значення у сфері професійних зв'язків працівників правоохоронних органів, оскільки формує передумови для успішного здійснення правоохоронної діяльності, що визначає необхідність звернення уваги в процесі навчання на толерантну міжкультурну взаємодію. Щоб підвищити комунікативний рівень студентів, необхідно активно співпрацювати з іншими закладами вищої освіти в межах студентських наукових гуртків, конференцій, у тому числі і закладів освіти європейських держав; проводити спільні засідання, запрошувати практичних працівників, що сприятиме спілкуванню студентів між собою, підвищить їхню зацікавленість у науковій діяльності, зміцнить усвідомлення правильності вибору майбутньої професії.

Якщо ми хочемо використовувати культуру, створену в різних суспільствах, спілкуватися з представниками різних культур, керівниками іноземних компаній, мігрантами, туристами, співпрацювати в науці й освіті, у правоохоронній сфері, то нам слід дбати про розвиток міжкультурних компетенцій.

Міжкультурні компетенції створюють багатовимірну картину, що складається з факторів базового та вищого рівнів. На першому рівні виділяються знання (знання історії, мови, світоглядів, традицій, соціальних ролей тощо), навички (уміння слухати, реагувати на почуте, вирішувати проблеми тощо) та мотивація (усвідомлення власних прагнень, корегування стилю спілкування тощо). На другому рівні присутні такі фактори, як творчість, критика

та моральна автономія. Тому в освітній діяльності слід дбати не лише про навчання, тренінги та курси, а й про навички діалогу, адже наразі міжкультурні компетенції важливі як ніколи, оскільки вони дозволяють дізнатися про причини багатьох проблем, які хвилюють сучасне суспільство. Такі явища, як дискримінація, расизм і мова ворожнечі (*hate speech*), ґрунтуються на культурних, соціально-культурних, етнічних та інших відмінностях.

Отже, міжкультурна комунікативна компетентність складається з набору компетенцій, які уможливають діалог у мультикультурному суспільстві. Тут варто зауважити на когнітивні компетенції, пов'язані зі знанням цінностей, моделей, норм і стандартів певної культури, мотиваційні та емоційні компетенції, пов'язані з почуттям волі, позитивним ставленням, збалансованими емоціями, а також поведінкові компетенції, пов'язані з різними формами участі в культурі. Безперечно, необхідні знання для усвідомлення відмінності і подібності між культурами, здатність інтерпретувати історико-правовий, соціально-політичний, психологічний, географічний та багато інших контекстів.

Тому міжкультурні компетенції ми розуміємо як навички, що дозволяють формувати конструктивні соціальні відносини між групами та людьми, які представляють різне національне, етнічне, релігійне, політичне, економічне тощо походження.

Сьогодні постала необхідність нового розуміння міжкультурної комунікації в контексті сучасної інформаційної культури. Ми є свідками створення нового простору діалогу, в якому функціонують культури незалежно від їх територіального, національного чи релігійного розташування. Цей простір стає безмежним і є результатом мобільності культур, конвергенції і взаємодії, метаморфоз і віртуалізації. Водночас міжкультурна комунікація дозволяє переосмислити проблеми власної ідентичності у «новому широкому світі», подолати свою меншовартість і пов'язані із цим комплекси.

Література

1. Балинська О.М. Семіотика права: монографія. Львів: ЛьвДУВС, 2013. 416 с.
2. Бацевич Ф.С. Словник термінів міжкультурної комунікації. К.: Довіра, 2007. 205 с.
3. Донец П. Основы общей теории межкультурной коммуникации: научный статус, понятийный аппарат, языковой и неязыковой аспекты, вопросы этики и дидактики. Харків: Штрих, 2001. 384 с.

4. Ісаєнко М. М. Формування комунікативних умінь у курсантів вищих закладів освіти МВС: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Одеса, 2002. 213 с.

5. Кричківська О.В. Формування міжкультурної комунікативної компетентності майбутніх фахівців зовнішньоекономічної діяльності : дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04. Тернопіль, 2015. 293 с.

6. Никифоренко Н. Методики дослідження комунікативної толерантності. Міжкультурна комунікація і локалізаційні процеси у соціологічному вимірі : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф., м. Маріуполь, 12 квіт. 2019 р. / під заг. ред. В. Ф. Лисак. Маріуполь, 2019. С. 40-41.

7. Никифоренко Н., Никифоренко А. Проблеми формування предметного поля вітчизняних соціологічних студій з міжкультурної комунікації. Сучасні суспільні проблеми у вимірі соціології управління: Збірник наукових праць ДонДУУ. Т. X. Вип. 140. Донецьк: ДонДУУ, Східний видавничий дім, 2009. С. 316-325.

8. Ситар І. Міжкультурна комунікація в праві. Jurnalul juridic national: teorie și practică. 2014, № 4(8), pp. 26-29.

9. Слюцинський Б. Міжкультурна комунікація в українському Приазов'ї. К.: АквілонПлюс, 2008. 494 с.

10. Слюцинський Б. Соціологія міжкультурної комунікації: поняття, об'єкт, предмет. Наукова парадигма. 2008. Вип. 76. С. 183-193.

11. Слюцинський Б.В. Міжкультурна комунікація як метод соціального пізнання. Нова парадигма. 2005. Вип. 45. С. 167-176

12. Швець Д. В. Формування особистості поліцейського в умовах фахової підготовки та професійної діяльності: правові та психологічні аспекти. Дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 19.00.06. Харків: ХНУВС, 2019. 454 с.

13. Ting-Toomey S. Communicating Across Cultures. NY: The Guilford P, 1999. 310 p.

*Медведенко С. В.,
доктор філософії,*

*декан факультету підготовки фахівців для
підрозділів превентивної діяльності
Одеського державного університету
внутрішніх справ*

Ситько О. М.,

*кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри мовної підготовки
Одеського державного університету
внутрішніх справ*